

De ambitie van het pensioen (AOW en aanvullend pensioen) is om het voor de gepensioneerde mogelijk te maken zijn of haar levenswijze na pensionering te kunnen continueren op dezelfde wijze als voor het pensioen. Sinds de overgang naar een middelloonstelsel houdt deze ambitie in dat voor werknemers de opgebouwde aanspraken door indexatie welvaartsvast moeten worden gemaakt. Voor de gepensioneerden geldt de ambitie dat het pensioen waardevast is hetgeen betekent dat na pensionering de koopkracht niet meer stijgt. Nieuwe toetreders tot de categorie gepensioneerden nemen een hogere koopkracht mee omdat hun jaarlijks opgebouwde aanspraken de loonontwikkeling volgen. We verwachten dus een stijging van de koopkracht van het pensioen door de tijd heen, maar op een lager niveau dan de loonontwikkeling. We mogen ervan uitgaan dat de groei van de koopkracht van de categorie gepensioneerden ongeveer de helft zal bedragen van die van de categorie werknemers wil de ambitie van het pensioenstelsel worden gerealiseerd.

De vraag is nu hoe de vergelijking uitvalt tussen de koopkrachtontwikkeling van werknemers en die van gepensioneerden. Ik grijp daarbij terug op een publicatie van het CBS en de Universiteit Leiden van 14 oktober 2021. Dit rapport "Inkomen verdeeld, trends 1977-2019" geeft een globaal beeld van de dynamische koopkrachtontwikkeling over de laatste decennia van de vorige eeuw en de eerste decennia van deze eeuw. Uit de gegevens van dit rapport komt naar voren dat de koopkracht van werknemers over dertig jaar, van 1989 tot 2019, is verdubbeld en die van gepensioneerden slechts met 7% is toegenomen, aanzienlijk lager nog dan van de bijstandsontvangers.

Een analyse van de koopkrachtontwikkeling van individuele gepensioneerden is bij mijn weten niet beschikbaar. Dat is echter wel relevant omdat de hierboven aangehaalde studie kijkt naar de categorie gepensioneerden over de tijd heen. Het staat wel vast dat de ontwikkeling van de koopkracht van individuele gepensioneerden nog sterker achterblijft dan die van de categorie gepensioneerden. Kortom: een dramatische ontwikkeling die in de publieke discussie over de financiële positie van gepensioneerden niet de aandacht krijgt die ze verdient.

De oorzaak van het relatieve koopkrachtverlies van gepensioneerden is terug te voeren op een viertal ontwikkelingen:

1. Het achterblijven van de aanpassing van de AOW en het minimumloon aan de Cao-loonontwikkeling in de jaren 1980-2000.
2. Fiscale maatregelen die werkenden bevoordelen maar en gepensioneerden benadelen.
3. De dalende rente waardoor de dekkingsgraden van pensioenfondsen zijn gedaald tot het niveau waarbij indexatie niet is toegestaan.
4. De eis tot omvangrijke buffers voor de pensioenfondsen die in het nieuwe financiële toetsingskader van 2014 nog weer werden verhoogd.

Achter de vier oorzaken voor dat achterblijven die hiervóór werden genoemd zit een gemeenschappelijke dader: de overheid. Het achterblijven van de AOW-uitkering is overheidsbeleid. De Pensioenwet met zijn financiële toetsingskader dat nog werd verzaamd is overheidsbeleid. De lage rente is beleid van de ECB maar de keuze voor die lage rente als discontovoet is weer overheidsbeleid. Verontrustend is dat de vooruitzichten ook ongunstig zijn. De nieuwe Wet toekomst pensioenen, die nu bij de Raad van State ligt zal de indexatie van het aanvullend pensioen niet volledig kunnen herstellen en verschaft zeker geen genoegdoening voor de achterstanden die inmiddels zijn opgelopen. En de fiscale veranderingen die worden overwogen rechtvaardigen geen optimisme voor de positie van gepensioneerden. Bovendien daalt door het voornemen tot eenmalige ontkoppeling van de AOW en het minimumloon het niveau van de AOW verder van 70% naar 65% van het minimumloon.

De recente versnelling van de inflatie geeft ook al geen hoop op verbetering. Zeker niet nu de ECB vooralsnog uitgaat van een tijdelijk verschijnsel. Zelfs een tijdelijk verschijnsel zal de pensioenen eenmalig 7% aan koopkracht kosten tenzij indexatie alsnog zou plaatsvinden bij de grote bedrijfstakpensioenfondsen hetgeen onwaarschijnlijk is. Maar is die stijging van de inflatie wel tijdelijk? In de Verenigde Staten is de loon- prijsspiraal al op gang gekomen en bij de huidige arbeidsmarktsituatie in Nederland is een vergelijkbare reactie bepaald niet ondenkbaar. Nog ernstiger is het gebrek aan actiebereidheid van de ECB. In de Verenigde Staten wordt openlijk gediscussieerd over de stappen waarmee de rente moet worden verhoogd. De ECB gaat er kennelijk van uit dat een aanzienlijk hogere rente in de VS geen effect zal hebben op de verhouding Euro-Dollar. Maar als de Dollar apprecieert ten opzichte van de Euro, dan zullen de importprijzen verder stijgen en wordt de inflatie in de Eurozone verder aangewakkerd. Als de ECB de rente laag houdt creëert zij zelf een situatie van permanent hogere inflatie.

De overheid voert een beleid waardoor gepensioneerden hun oorspronkelijk in het vooruitzicht gestelde doelen niet kunnen bereiken. De oplossing van dit probleem is niet de Wet toekomst pensioenen. Al eerder werd door derden in verschillende varianten voorgesteld een effectievere en eenvoudiger weg te bewandelen:

- Beoordeel pensioenfondsen op hun kasstromen en niet op hun balans
- Eis dat pensioenfondsen altijd voor 30 jaar uitkeringen in kas hebben
- Verhoog uitkeringen en aanspraken met de misgelopen indexatie
- Indexeer volledig zolang 30 jaar uitkeringen in kas zijn
- Verlaag de premies tot 15%

Onder deze condities beschikken pensioenfondsen bij een historisch laag rendement van 3% per jaar tot in lengte van jaren over voldoende vermogen voor uitvoering van de taak waarvoor zij in het leven zijn geroepen: zorgen voor een financieel probleemloze oudedag voor werknemers. Door verlaging van de premie en verhoging van de pensioenuitkeringen krijgen gepensioneerden zowel als werknemers extra bestedingsruimte. Door lagere premieafdracht aan het ABP en hogere belastingontvangsten is er een structureel voordeel voor de schatkist van €12 miljard per jaar. De kosten van blijvende koppeling van de AOW aan het minimumloon kunnen daarmee eenvoudig worden bekostigd alsmede alle kosten verbonden aan de ambitieuze plannen van dit kabinet.